

Ironien

G. W. F. HEGEL

For kort at berøre forløbet i den videre udvikling: Begærlige efter det nye i en mani efter udmærkelse og efter det påfaldende tilegnede *August Wilhelm* og *Friedrich von Schlegel*, i en vis tilknytning til genopvækkelsen af den filosofiske idé, sig nu så meget heraf, som deres ellers netop ikke filosofiske, men væsentligt *kritiske* naturer var i stand til at optage. Thi ingen af dem kan gøre krav på ry for spekulativ tænkning. Det var imidlertid dem, der med deres kritiske talent placerede sig i nærheden af ideens standpunkt, og som nu med stort frisprog og fornyelsens dristighed, omend med nødtørftige filosofiske ingredienser, i åndfuld polemik vendte sig mod de hidtidige betragtningsmåder og således i det mindste på forskellige kunstneriske områder indførte en ny målestok til bedømmelse og synspunkter, der stod på et højere niveau end de angrebne. Men da deres kritik ikke var ledsaget af den grundige filosofiske erkendelse af målestokken for den, så blev denne målestok ved med at have noget ubestemt og vaklende ved sig, således at de snart gjorde for meget, snart for lidt. Hvor meget det derfor end må regnes dem til fortjeneste, at de med kærlighed atter trak forældet og af tiden nedvurderet frem og opvurderede det, såsom det ældre italienske og nederlandske maleri, Nibelungenlied osv., og søgte at gøre sig bekendt med lidt kendte ting som den indiske poesi og mytologi og udbrede kendskabet hertil, så tillagde de dog sådanne epoker en for høj værdi, og snart forfaldt de endog til at beundre det middelalderlige, f.eks. Holbergs komedier, og til at tillægge noget blot relativt værdifuldt en almen værdighed eller til sågar kækt at

vise sig begejstrede for en uheldig retning og underordnede standpunkter, som de erklærede for uovertrufne.

Ud af denne retning og med afsæt i især Friedrich von Schlegels synspunkter og doktriner udviklede den såkaldte *ironi* sig i mangfoldige skikkelser. Denne fandt, hvad angår én af siderne af den, sit dybere grundlag i *Fichtes* filosofi, i den udstrækning denne filosofis principper blev anvendt på kunsten. Friedrich von Schlegel gik som Schelling ud fra det Fichteske standpunkt, Schelling for ganske at overskride det, Friedrich von Schlegel for at udvikle det på ejendommelig måde og rive sig løs fra det. Hvad nu angår de Fichteske doktriners nærmere sammenhæng med den ene side af ironien, så behøver vi i denne forbindelse kun at fremhæve følgende punkt: at Fichte etablerer Jeg'et som absolut princip for al viden, al fornuft og erkendelse, og det vel at mærke et Jeg, der forbliver helt igennem abstrakt og formelt.

Dette Jeg er nu slet og ret simpelt [einfach] i sig og negerer på den ene side enhver særlighed, bestemtthed, ethvert indhold - thi enhver sag går under i denne abstrakte frihed og enhed - og på den anden side er ethvert indhold, der skulle have gyldighed for Jeg'et, kun sat og anerkendt gennem Jeg'et. Hvad der er, er kun i kraft af Jeg'et, og hvad der er i kraft af mig, kan jeg også atter tilintetgøre. - Når man bliver stående ved disse helt tomme former, som har deres oprindelse i det abstrakte Jeg's absolutthed, så er intet *i og for sig* [an und für sich] og værdifuldt betragtet i sig selv, men kun som frembragt gennem Jeg'ets subjektivitet. Men da kan Jeg'et også bestandig være herre og mester over alt, og der findes ikke i nogen sfære inden for sædeligheden, retligheden, det menneskelige og det guddommelige, det profane og det hellegelige, noget, som ikke først skal sættes gennem Jeg'et, og som derfor ikke lige så vel kan tilintetgøres af Jeg'et. Derved bliver alt, der eksisterer i og for sig [an und für sich] kun et *skin*, er ikke til for sin egen skyld og sandt og virkeligt på grund af sig selv, men blot og bar *skin* fra Jeg'et. Det forbliver underlagt Jeg'ets magt og vilkårlighed, og Jeg'et kan frit skalte og valte med det. At gøre gældende og ophæve afhænger helt af, hvad der passer det Jeg, der i sig selv allerede er absolut Jeg.

Jeg'et er nu for det tredje et *levende*, virksomt individ, og dets liv består i at frembringe sin individualitet for sig såvel som for andre, ytre sig og bringe sig til fremtrædelse. Thi ethvert menneske søger, idet det lever, at virkeliggøre sig og gør det. Med hensyn til det skønne og kunsten får dette den betydning, at man skal leve som kunstner og gestalte sit liv *kunstnerisk*. Men som kunstner lever jeg i overensstemmelse med dette princip, når al min handlen og ytren i det hele taget, for så vidt den vedrører et eller andet indhold, er og bliver et *skin* for mig og antager en skikkelse, der helt står i min magt. Da er det mig ikke sandt *alvor* hverken med dette indhold eller dets yderliggørelse og virkeliggørelse i det hele taget. Thi sand alvor fremkommer gennem en substantiel interesse, en i sig selv indholdsrig sag, sandhed, sædelighed osv. - gennem et indhold, der som sådant allerede gælder som væsentligt for mig, således at jeg kun bliver væsentlig for mig selv, for så vidt jeg har nedsænket mig i en sådan gehalt og er kommet i overensstemmelse med den i min hele viden og handlen. I den position, i hvilken det kunstnerjeg er, der sætter og opløser alt ud fra sig selv - for hvem intet indhold fremtræder for bevidstheden som absolut og i og for sig, men som selv frembragt skin, der kan tilintetgøres - dér kan sådan alvor ikke finde plads, idet kun Jeg'ets formalisme tilskrives gyldighed. For andre kan denne min fremtræden, i hvilken jeg præsenterer mig for dem, ganske vist have en alvor, idet de opfatter mig, som om det i realiteten var sagen om at gøre for mig - men de er da blot blevet narret, pauvre bornerte subjekter uden organ og evne til at fatte og nå op på mit standpunkts højder. Herved bliver det klart for mig, at ikke alle og enhver er så frie (dvs. formelt frie), at de i alt, hvad der ellers for mennesket har værdi, værdighed, hellighed, blot kan se et produkt af deres forgodtbefindendes magt, hvor de kan lade størrelser som de nævnte gælde, lade sig bestemme af dem eller lade være. Og nu opfatter denne virtuositet i et ironisk-kunstnerisk liv sig som en *guddommelig genialitet*, over for hvilken alt uden undtagelse blot er et uvirkeligt produkt, som den frie skaber, der véd sig fri og ubundet af alt, ikke binder sig til, idet han kan tilintetgøre det såvel som skabe det. Den, der står på en sådan guddommelig genialitets standpunkt, ser da

fornemt ned på alle andre mennesker, der erklæres for indskrænkede og platte i det omfang, ret, sædelighed osv. stadig gælder som fast, forpligtende og væsentligt for dem. Således indgår det individ, der på den måde lever som kunstner, nok i relationer til andre, han lever med venner, kærester osv.; men som geni er hans forhold til hans bestemte virkelighed, hans særlige handlinger såvel som det i og for sig almene samtidig et intet for ham, og han forholder sig ironisk til det.

Den almindelige betydning af den geniale guddommelige ironi er altså, at Jeg'et koncentrerer sig i sig, det Jeg, for hvem alle bånd er brudt, og som kun vil leve i selvnydelsens salighed. Denne ironi har Hr. Friedrich von Schlegel opfundet, og mange andre har efterplapret den og plaprer den efter igen og igen.

Den næste form i denne ironiens negativitet er nu på den ene side *forfængeligheden* i alt sagligt, sædeligt og i sig selv substantielt, intetheden i alt objektivt og i og for sig gældende. Bliver Jeg'et stående på dette standpunkt, så forekommer alt betydningsløst og forfængeligt - med undtagelse af dets egen subjektivitet, der herved bliver hul og tom og selv *forfængelig*. Men omvendt kan Jeg'et på den anden side heller ikke finde sig tilfredsstillt i denne selvnydelse, men mærker mangelen ved sig selv, således at det nu tørster efter det faste og substantielle, efter bestemte og væsentlige interesser. Herved fremkommer da den ulykke og den modsigelse, at subjektet på den ene side nok vil ind i sandheden og attrår det objektive, men på den anden side kan det ikke slå sig fri fra denne ensomhed og tilbagetrukkethed i sig selv, formår ikke at vride sig løs af den utilfredsstillende abstrakte inderlighed og gribes nu af den længselsfuldhed, som vi ligeledes ser som et resultat af Fichtes filosofi. Mangelen på tilfredsstillelse i denne stilstand og kraftsløshed - som ikke vil handle, som ikke vil røre ved noget for ikke at opgive den indre harmoni, og som uagtet begæret efter realiteten og noget absolut alligevel er uvirkelig og tom - dén lader den sygelige skønsjælfuldhed og længselsfuldhed opstå. Men hin længsel er kun følelsen af intetheden hos det tomme forfængelige subjekt, som savner kraft til at undslippe denne forfængelighed og til at opfylde sig med substantielt indhold.

Men for så vidt ironien nu blev gjort til kunstnerisk form, blev den ikke stående ved kun at gestalte det ironiske subjekts eget liv og særlige individualitet kunstnerisk, men udover det kunstværk, der lå i hans handlinger osv., skulle kunstneren også bringe ydre kunstværker i stand som produkter af fantasien. Princippet for disse produktioner, der kun kunne spille en mere betydelig rolle i poesien, er nu igen fremstillingen af det guddommelige som det ironiske. Men det ironiske i skikkelse af den geniale individualitet ligger i det herlige, det store og fortræffeliges selvtilintetgørelse; på den måde skal de objektive kunstgestalter kun fremstille den absolutte subjektivitets princip, idet de viser dét, som for mennesket har værdi og værdighed, som værdiløst i dets selvtilintetgørelse. Dette har som konsekvens, at det ikke blot ikke er alvor med det rette, sædelige, sande, men heller ikke det højeste og bedste er noget, idet det i sin fremtræden i individer, karakterer, handlinger gendriver og tilintetgør sig selv og således er ironien over sig selv. Denne form ligger, abstrakt taget, tæt op ad det komiskes princip, dog adskiller det komiske trods dette slægtskab sig i væsentlige henseender fra det ironiske. Thi det komiske må være begrænset til, at alt, der tilintetgør sig selv, er noget i sig selv indholdsløst, en falsk og modsigelsesfyldt fremtrædelse, en grille f.eks., en egensindighed, en særlig kaprice over for en mægtig lidenskab eller en, antaget, holdbar grundsætning og fast maksime. Men det er noget helt andet, når noget i realiteten sædeligt og sandt, et i det hele taget substantielt indhold, viser sig at være værdiløst i et individ og af dette individ selv. Da er et sådant individ indholdsløst og foragteligt i sin karakter, og også svagheden og karakterløsheden er bragt til udtryk. Det kommer derfor i forbindelse med denne forskel mellem det ironiske og det komiske an på *gehalten* af det, som bliver ødelagt. Men det er slette, udelige subjekter, der ikke kan blive ved deres faste og vigtige formål og straks opgiver dem igen og lader dem ødelægge i sig. Sådant en karakterløshedens ironi elsker ironien. Thi til den sande karakter hører på den ene side en formålenes væsentlige gehalt, på den anden side en holden fast ved sådanne formål, således at hele tilværelsen ville gå tabt for individualiteten, dersom den måtte afstå fra dem og op-

give dem. Denne fasthed og substantialitet udgør grundtonen i karakteren. Cato kan kun leve som romer og republikaner. Men bliver ironien nu brugt som fremstillingens grundtone, så er det allermost ukunstneriske blevet opfattet som kunstværkets sande princip. Thi dels optræder platte, dels indholds- og holdningsløse figurer, idet det substantielle i dem viser sig som tomt; og dels slutter hin længselsfuldhed og gemyttets ikke opløste modsigelser sig hertil. Sådanne fremstillinger kan ikke vække nogen sand interesse. Heraf da også fra ironiens side de bestandige klager over mangel på dybde, kunstforstand og ånd i det publikum, der ikke forstår ironiens høje standpunkt; dvs. publikum bryder sig ikke om denne gemenhed og dette dels naragtige, dels karakterløse. Og det er godt, at disse substansløse, længselsfulde naturer ikke behager; det er en trøst, at denne uredelighed og dette hykleri ikke tiltaler, og at menneskene tværtimod i lige så høj grad higer efter fulde og sande interesser som efter karakterer, der forbliver tro mod deres vigtige livsindhold.

Oversat af Vagn Lyhne fra G. W. F. Hegel: *Ästhetik*. Hrsg. von Friedrich Bassenge. Berlin 1985. Bd. I, s. 71-76.